

پول

پول در تعریف ابتدایی آن وسیله، قطعه، شی، یا چیزیست که انسان‌ها برای تبادل خواسته‌ها، خدمات، کالاهای نیازها از آن استفاده می‌کنند.

عبارت‌است از آن چیزی که در داد و ستد و مبادله مورد قبول عموم افراد جامعه باشد و تعریف رایج آن به صورت مقابل می‌باشد:

$$M1=CU+DD$$

که در آن M حجم پول، CU اسکناس و مسکوکات در دست مردم و DD سپرده‌های دیداری (سپرده‌های جاری که با صدور چک برای افراد قابل برداشت می‌باشد) می‌باشند. تعریف دیگری که برای پول ذکر می‌شود، تعریف گسترده پول یا حجم نقدینگی می‌باشد و به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$M2=CU+DD+T=M1+T$$

که در آن T سپرده‌های مدت دارو پس انداز (شبه پول) می‌باشد. تعریف دیگر نیز برای پول وجود دارد، ابزاری است که برای خرید کالاها و خدمات یا بازپرداخت بدهی‌ها به کار می‌رود. معمولاً سه وظیفه سنتی برای پول ذکر شده که عبارتند از: وسیله مبادله، واحد شمارش یا سنجش و ذخیره‌ارزش یا ثروت

بانک مرکزی در کشورها وظیه انتشار اسکناس را به عهده دارد، این بانک از ذخایر ارزی (ذخایری از ارزهای معتبر دنیا مانند دلار و پوند)، ذخایر طلا، مطالبات از دولت و مطالبات ارز بانکهای تجاری بعنوان پشتوانه‌های برای انتشار اسکناس استفاده می‌کند. در مقابل ترازنامه بدهی بانک مرکزی، همان اسکناس و مسکوکات در دست مردم، ذخایر قانونی اضافی و احتیاطی بانکهای تجاری می‌باشند. بانک مرکزی بایستی به‌ازای دارایی‌های خود اسکناس منتشر کند ولی در برخی موارد مانند اعطای اعتبار و وام به بانکهای تجاری به‌جای انتشار اسکناس و تحویل آن به بانک تجاری می‌تواند به‌صورت دفتری حساب آن بانک را بستانکار کند و به‌آن حق اعطای وام به وام گیرندگان خود را بدهد.

مدلی برای مکانیسم خلق پول

در اینجا به مفهوم ضریب فزاینده می‌پردازیم، وقتی بانک مرکزی با افزایش پایه پولی (انتشار اسکناس) مثلاً اریال منتشر می‌کند این پول در دست مردم قرار می‌گیرد بخشی از اسکناس به‌صورت سپرده نزد بانکهای تجاری نگهداری می‌شود، سپس بانکها بخشی از این سپرده را به‌صورت ذخایر قانونی و اضافی نزد بانک مرکزی نگهداری می‌کنند و بخشی دیگر را با اعطای وام به وام‌گیرندگان به‌صورت سپرده‌های دیداری اعطاء می‌شود این روند همین‌طور ادامه پیدا می‌کند و در واقع پول

اعتباری به وجود می آید. و فرآیند تکاثری خلق پول توسط بانکهای تجاری نیز همین موضوع است. در زیر به بیان ریاضی این موضوع می پردازیم:

$$CU=cd.DD$$

این رابطه بیان کننده آن است که کل اسکناس و مسکوکات نگهداری شده توسط مردم برابر است با نسبت اسکناس به سپرده (cd) ضربدر کل سپرده های دیداری:

$$RR=rr. DD$$

این رابطه نیز نشان دهنده آن است که کل ذخایر قانونی بانکها نزد بانک مرکزی RR، برابر با نرخ ذخیره قانونی ضربدر کل سپرده های دیداری نزد بانکهای تجاری:

$$ER=er. DD$$

این رابطه نیز نشان دهنده کل ذخایر اضافی بانکها (ER) برابر با نرخ ذخیره اضافی ضربدر وکل سپرده های دیداری مردم نزد بانکهای تجاری حال به بررسی محاسبه پایه پولی از جهت مصارف می پردازیم. ($CU+RR+ER$ = همانطور که می دانیم

چون و صورت کسر بزرگتر از یک خواهد بود پس همواره بیش از پایه پولی

عرضه پول وجود خواهد داشت که مازاد عرضه پولی بر اثر اعطای وام

بانکهای تجاری و ایجاد پول اعتباری به وجود می آید.

بررسی عوامل موثر بر حجم پول

با توجه به رابطه بالا می توان عوامل که سبب تغییر حجم پول می شود را به طور خلاصه به صورت زیر برشمرد: ۱- تغییر پایه پولی، ۲- تغییر نسبت اسکناس به سپرده 3 cd- تغییر نرخ ذخیره قانونی، 4 rr- تغییر نرخ ذخیره اضافی، er واضح است که هر عاملی که سبب افزایش پایه پولی شود، عرضه پول را نیز افزایش می دهد. مقدار تغییر در عرضه پول نیز با ضرب کردن ضریب فزاینده خلق پول در تغییر پایه پولی به دست می آید. ابتدا به بررسی اثر تغییر در ذخایر ارزی روی حجم پول می پردازیم: فرض شود ذخایر ارزی افزایش یابد و مازاد تراز پرداختها داشته باشیم، این مازاد ذخایر ارزی بانک مرکزی را مجبور می کند که با انتشار اسکناس و یا از طریق بستنکار کردن حساب بانکهای تجاری و افزایش ذخایر اضافی سبب افزایش پایه پولی و عرضه پول می شود. افزایش ذخایر طلا نیز مانند ذخایر ارزی است که وقتی در حساب بستنکار بانک مرکزی افزایش یافت، این بانک بایستی با انتشار اسکناس یا ایجاد اعتبار برای بانکهای تجاری آنرا متوازن کند. افزایش مطالبات بانک مرکزی از دولت به دو روش، تامین مستقیم بودجه دولت و خرید اوراق قرضه دولتی توسط بانک مرکزی در بازار سبب افزایش پایه پولی (به دلیل افزایش دارایی های بانک مرکزی) میشود و بانک مرکزی از طریق انتشار اسکناس یا ایجاد اعتبار در نزد بانکهای تجاری ترازنامه خود را متوازن می کند. البته گاهی اوقات بانک مرکزی برای خنثی کردن اثر تراز پرداختها بر عرضه پول اقدام به خرید و فروش اوراق قرضه دولتی می کند که به آن خنثی سازی یا عقیم سازی می گوئیم. مطالبات بانک مرکزی از

بانک‌های تجاری نیز سبب افزایش پایه پولی می‌شود. چنانچه بانک مرکزی اعتبارات و وام به بانک‌های تجاری اعطا کند حساب این بانک‌ها نزد بانک مرکزی بستانکار می‌شود و بانک مرکزی ذخایر اضافی این بانک را در حساب بدهی خود افزایش داده و قدرت وام‌دهی آن‌ها را بالا می‌برد و در واقع ذخایر اضافی بانک‌ها نزد بانک مرکزی به تدریج به ذخایر قانونی تبدیل می‌شود.

ابزارهای سیاست پولی بانک مرکزی

متن عنوان

برای اجرای سیاست پولی توسط بانک مرکزی یه برای تغییر در عرضه پول می توان از سه ابزار زیر استفاده کرد: (۹) (۱) عملیات بازار باز (۲) نرخ ذخیره قانونی (۳) نرخ تنزیل مجدد هرگاه بانک مرکزی قصد اجرای سیاست پولی انبساطی را با استفاده از عملیات بازار باز را داشته باشد، اقدام به خرید اوراق قرضه دولتی در بازار آزاد می کند، به همین ترتیب مطالبات بانک مرکزی از دولت افزایش یافته و منابع پایه پولی افزایش می یابد، از سوی دیگر بانک مرکزی با انتشار اسکناس یا ایجاد ذخایر اضافی برای بانک های تجاری مصارف پایه پولی را افزایش می دهد. اگر بانک مرکزی تصمیم به اجرای سیاست پولی انبساطی از طریق تغییر نرخ ذخیره قانونی را داشته باشد، اقدام به کاهش این نرخ می کند. و بخش بیشتری از منابع بانک های تجاری آزاد می شود و حجم پول افزایش می یابد. چنانچه بانک مرکزی سیاست پولی انبساطی را با تغییر نرخ تنزیل انجام دهد، اقدام به کاهش این نرخ می نماید. در این صورت بانک های تجاری از ذخایر اضافی خود می کاهند و همچنین بر استقراض خود از بانک مرکزی می افزایند و شروع به گسترش وام و اعتبار به مشتریان خود کرده و به این ترتیب به افزایش حجم پول کمک می کنند. لازم به ذکر است در بسیاری از کشورها علاوه بر موارد فوق از ابزارهای دیگری نیز برای کنترل حجم پول استفاده می کنند، از انواع این ابزارها

می توان به کنترل مستقیم، وضع سقف برای رشد اعتبارات بانک های تجاری و خودداری از اعطای وام به این بانک ها ذکر کرد. به عنوان مثال در کشورمان در طی سال های بعد از انقلاب با تعیین سقف برای رشد اعتبارات بانک های تجاری مانع از اعطای وام و اعتبار به بانک های تجاری دلخواه شد.

تغییرات درون زای عرضه پول و کارایی سیاست پولی و مال

ی عرضه پول تحت تاثیر عوامل مختلفی به ویژه نرخ بهره دچار تغییر می شود، با توجه به این که افزایش نرخ بهره سبب کاهش ذخایر اضافی بانک ها و افزایش وام دهی به آنها و در نهایت موجب افزایش عرضه پول می شود، می توان عرضه پول را به صورت تابعی از نرخ بهره و به شکل زیر ارایه کرد:

$$M_s/P = f(r) \quad ; \quad f'' > 0$$

با پذیرفتن برونزا بودن عرضه پول یکی از نتایج مهم تبعیت عرضه پول از نرخ بهره، کم شیب تر شدن منحنی LM می باشد و بدان معنی است که در حالت برونزا بودن عرضه پول، با افزایش درآمد تقاضای معاملاتی پول افزایش می یابد در نتیجه برای حفظ تعادل بازار پول و با توجه به ثابت بودن عرضه پول لازم است نرخ بهره افزایش یابد تا بتواند سبب کاهش تقاضای سفته بازی پول شود. اما اگر عرضه پول خود تابعی از نرخ بهره باشد در صورت افزایش درآمد و افزایش تقاضای معاملاتی پول، افزایش کمتری در نرخ بهره برای حفظ تعادل بازار پول لازم است (به معنی کم شیب شدن

منحنی LM است). دلیل آن است که با افزایش نرخ بهره عرضه پول افزایش یافته و لازم نیست که تقاضای سفته‌بازی پول کاهش زیادی داشته باشد. همین موضوع، افزایش لازم در نرخ بهره برای حفظ تعادل بازار پول بعد از افزایش درآمد ملی و افزایش تقاضای معاملاتی پول را کوچکتر می‌نماید که به معنی کم شیب‌تر شدن منحنی LM می‌باشد.

انواع پول

پول بانکی (شامل وجوه و اعتبارات بانکی در بانکهای تجاری) پول نقد (شامل اسکناس و مسکوک) پول الکترونیک (شامل کارتهای اعتباری و نیز اعتبارت کدی)

واحد پول

واحد پول واحدی برای سنجش دادوستد کالا و خدمات است که در تسهیل انتقال کالا و خدمات نقشی اساسی دارد. به عبارت دیگر واحد پولی یک کشور، نام پول رایج در آن کشور است. برای نمونه واحد پول کشور ژاپن ین و واحد پول کشور ایران ریال است.

واحدهای قدیم پول ایران

واحد پول ایران در اواخر دوره قاجاریه تومان بود و کوچکترین واحد پول قدیم (تا آخر دوره قاجار) در ایران دینار بود. یک تومان معادل ده قران و برابر هزار دینار

بود. سکه اسپانیایی رئال پس از ورود به ایران با نام ریال بر مبنای وزنش، مطابق

۱۱۷/۵ دینار گرفته شد اما از آغاز دوران رضاشاه پهلوی سکه‌های ریال بجای

۱۱۷/۵ دینار به مبلغ ۱۰۰ دینار (مطابق قران) کاهش داده شدند. بنابر این قران و

ریالی که امروزه ما بکار می‌بریم مقداری با مفهوم آن در دوران قدیم متفاوت است.

در سال ۱۳۰۸ خورشیدی بموجب قانون آحاد پول ایران تغییر یافت و واحد پول به

ریال تبدیل گردید.

منبع:

سایت اطلاع رسانی ویکی پدیا

<http://fa.wikipedia.org/wiki>